

egységes, szerves egész alkotó világnézet, ezen a mindenoldalú egységen, s nem egyes kiragadott tételein kell alapulnia munkásságunknak. Ugyanígy nem lehet egyoldalú az a küzdelem sem, amelyet a hibás nézetek ellen folytatunk: a dogmatizmus, a szubjektivista szemlélet bírálata nem csökkent-

heti, hanem magasabb szintre kell hogy emelje a jobboldali, burzsoánézetek maradványai — és esetleges megelevenedésük — elleni harcunkat.

Szabad Nép,
1956. április 22.

Vigh Károly:

El nem hangzott felszólalás a Petőfi Kör történésvitáján

Tisztelt értekezlet!

Ahogy itt végig tekintek a történésvita résztvevőin, eszembe jut az az ünnepi ülés, amelyet a magyar történettudomány illetékes szervei rendeztek Rákosi Mátyás születésének 60. évfordulóján, 1952-ben a jogikaron, és ahol úgy ünnepelték Rákosi elvtársat, mint a magyar történettudomány nagy fároszát. Ennek az ülésnek akkor Molnár Erik volt az elnöke és az ünnepi előadók egy részével, valamint az ülésről készített kötet szerkesztőivel is itt találkozhatom, akik akkor még a szektás-dogmatikus történet szemlélet szószólói voltak.

Én most az elmúlt évekkel kapcsolatban beszélhetnék azokról a módszerekről is, ahogyan a történésvitáról eltávolították a legkiválóbb polgári történészek, köztük volt kollégáim egész sorát Benda Kálmántól és Berlász Jenőtől Kosáry Domokoson át Váczy Péterig. De szólhatnék önsorsomról is; csak azért, mert kiálltam e kollégák mellett és helytelenítettem bizonyos politruk módszereket, kommunista létemre, osztoznom kellett Kosáryék sorsában. Mégsem ezt teszem. Ehelyett egy olyan jelenségről szeretnék beszélni, ami az elmúlt években történet szemléletünk és történetírásunk egyik rákfenéje volt: és ez a *konjunkturizmus*.

E tekintetben elsősorban a Munkásmozgalmi Intézet járt elől, amelynek nevét aztán — mint ismeretes — Párttörténeti Intézetté változtatták. Ez maga is jellemző a konjunkturizmusra, hiszen a munkásmozgalmat még feltételezett irányzatokat, de már a „párttörténet” csak egyetlen pártra koncentrálni kezdte mondandóját. És kiadványai, folyóirata — szóljanak akár a Bethlen-Peyer paktumról, vagy a vasas szakszervezet múltjáról („Vasas ne hagyd magad!”) — és folytathatnám a sort — csak azt szolgálták, hogy becsméreljék a hazai szociáldemokráciát és kizáró-

lag negatív értékelést adjanak a magyar munkásmozgalom történetében játszott szerepéről.

A konjunkturizmus talán a legpregnansabbban Nemes Dezső elvtársnál mutatkozott meg, aki most elhangzott felszólalásában úgy igyekszik magát feltüntetni, mint aki a Lukács-kérdésben, a Blum-tézisek megítélésében és általában a marxista történetiszemléletet károsító szektásdogmatikus hibák tekintetében mindig is a helyes álláspontot vallotta volna. Nemes Dezső az Országos Levéltár munkatársai által készített egyik kiadványban (*Az ellenforradalom hatalomrajutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921*, 1953.), e forrásmunka bevezető tanulmányában a következő meghökkentő összehasonlítást teszi Horthy és Tito között: „A történelmi tanulság azonban ma már nemcsak azt világítja meg, hogy milyen nyomort, szenvedést és nemzeti megalázást hoz az ellenforradalom, akár egy Horthy áll annak élén, akár egy Tito, mint napjainkban az imperialisták karmaiba taszított szerencsétlen Jugoszláviában.” (109. old.) És ugyanebben a tanulmányában a Tanácsköztársaságról szólván annak „szociáldemokrata segítséggel való megdöntéséről” s az antant-szövetséges „szociáldemokrata és katonatiszti összeesküvők bandái”-ról ír Nemes elvtárs. — Nem hiszem, hogy egy történészt arra kényszerítettek volna a „láncos kutya” korszakban, hogy kénytelen legyen erőltetett módon egy Horthy-korszakról szóló munkában a kormányzó személyét összevetni Titoval. De voltak túllihegők, akik — mint Nemes elvtárs — miután Hruscsov részéről az ismert Canossa-járáásra került sor Belgrádban — mint a Szikra vezérigazgatója — csak azért jelentetett meg új, 2. kiadást az említett műből, hogy belőle kihagyja az eredetileg sem odaillő Horthy-Tito párhuzamot.

De egy másik példát is említhetek Nemes elvtárs konjunkturizmusával kapcsolatban. Amikor 1953 nyarán Nagy Imre elvtárs lett a miniszterelnök, rövidesen, 1954-ben kiadatta a miniszterelnök tanulmányainak és cikkeinek két kötetét. (Nagy Imre: *Egy évtized*, 1954. I–II. kötet.) Majd amikor Nagy Imrét leváltották és különböző pártbüntetéssel sújtották, akkor ő maga írt egy Nagy Imre elleni förmedvényt „A hazafiság kérdése és a jobboldali jelenségek” címmel. Ez a hírhedt brosúra a következő szavakkal kezdődik: „A Központi Vezetőség márciusi határozata megbélyegezte a párt irányvonalát eltorzító jobboldali nézeteket, melyeknek Nagy Imre volt a fő képviselője, és felhívta pártunk minden tagját a káros és zavartkeltő nézetek elleni harcra.” Majd a továbbiak során ezt olvashatjuk a brosúrában: „Ismeretes, hogy azok a jobboldali hibák, melyek Nagy elvtárs politikáját jellemzik, a dolgozók osztályéberségének tompítását, a szocialista iparosítás zsákutcába juttatását, a falu szocialista átépíté-

sének bizonytalan időre való elhalasztását... a kulákosodási törekvések felbátorítását jelentették.” (34.old.) — Majd a kultúráról szólva, Nemes elvtárs Nagy Imrének egyik beszédéből vett idézetet vetett a szemére, amely így szólt: „Kultúrpolitikánk nem kisebb feladata, hogy ápolja, fejlessze a magyarság egységes nemzeti kultúráját.” Ez az álláspont — írja Nemes elvtárs — nem más, mint „az osztályharc feladása a kulturális fronton”.

De Nagy Imrén kívül Jókai is megkapta a magáét Nemes elvtárstól, mert azt írta róla, hogy Jókai Mór „szakított a forradalmi demokratikus örökséggel, s a liberalizmus, a Habsburg Monarchiával való kiegyezés vizeire evezett” és a liberális író „egyik-másik művében a haladó hagyományok bemocskolójává vált”.

Tisztelt Hallgatóim!

Ne gondolják, hogy az imént taglalt konjunkturizmus csak Nemes Dezső munkásságára jellemző. Hozhatnék bőven példákat más szerzőktől is, akik közül csak azért említem Zsigmond László nevét, mert egyik szervezőként, itt serénykedik a Petőfi körüli vitán. Ha ugyanis belelapozunk diplomáciatörténeti cikkeibe és tanulmányaiba, akkor bőven találhatunk nála olyan idézeteket, amelyek a mai és főleg a tegnapi hidegháborús érveknek szolgáltatnak érveket. Azt bizonygatja ugyanis Zsigmond László, hogy a francia és az angolszász diplomácia és politika a hitlerizmus, a német-olasz fasiszta tengely érdekeinek a kiszolgálója volt, azzal a be nem vallott céllal, hogy a tengelyhatalmakat és csatlósait belekergesse a Szovjetunió elleni agresszióba. Így egyszerűsíti le Zsigmond László — a konjunkturista szemlélet módszerével — a történelmet.

Véleményem szerint ezekre a jelenségekre, a marxista történettudomány megújulását fenyegető konjunkturizmus veszélyére fel kell figyelnünk!

A kéziratot Vigh Károly 1989-ben bocsátotta a szerkesztők rendelkezésére

Lukács Lajos

Történészek és írók

Okos, életrevaló kezdeményezést elevenített fel Kuczka Péter az *Irodalmi Újság* 1956. június 9-i számában. Valóban szük-

ség van irodalmi, társadalmi, politikai folyóiratra, melynek szerkesztési módszere, tartalma egyaránt merészen előretörő, újszerű.